

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱԺՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սկսած 31րդ տարեշրջանի (1915 օգոստոս-1916 յուլիս) բաժնորդացինն է 20 ֆրանկ. Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար 10 ֆրանկ, ԿԱՆԻՍԻԿ: Ամսական բաժնորդացինն է 2 ֆրանկ. Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար 1 ֆրանկ. Դամասկոսի համար զրկելու այս հասցեով.
M. PORTOUKALIAN
Directeur du journal Armenia
MARSEILLE (France)

Լ.Ա. ՏԱՐԻ
ԹԻԻ

1915 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29 ԴՆ.
(Ն.Տ. 1915 Դեկտեմբեր 16)

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը եթէ հարկ համարի, համառոտելով և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները: Պարտաւոր չէ վերագրանքներ չհրատարակուած ձեռագիրները:
Ծանուցումներ կրնան ընդունուիլ հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով:
Ծանուցման 1 միջակ գիրը 1 սանդիւ կարծէ. 1 գլխագիրը 2 սանդիւ:
Les annonces en français et en arménien sont reçues au bureau de la
Rédaction: Place Alexandre-Labadie, 17

ԲԱՅՈՒՄԸ Ե
ԲԱԺՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
"ԱՐՄԵՆԻԱ"
Լ.Ա. ՏԱՐԻ ԵՐԶԱՆԻՆ
(1915 ՕԳՈՍՏՈՍ — 1916 ՅՈՒԼԻՍ)

Ամբողջ 31րդ տարեշրջանի (1915 օգոստոս-1916 յուլիս) բաժնորդացինն է 20 ֆրանկ (4 տոյար ամե-րիկեան կամ 7 րուբլ և 50 կպի ուս-տական) ամէն տեղի համար, ի բաց ա-ռեալ Թիւրքիայի և Պարսկաստանի, որ կը զրկուի կէս բաժնորդացնով, այ-սինքն ամբողջ տարեշրջանին համար 10 ֆրանկ բաժնորդացնով: Կարելի է բաժնորդացի ըլլալ նաև քանի՜ անի համար որ ուզուի, ամսական 2 ֆրանկ (40 օէնկ = 75 կպի) հաշուելով, կամ 1 ֆրանկ Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար:

Յայտնի է արդէն թէ անոնք որ ձեռնարկեցին Օժանդակը արձանագրու-ած են մեր հրատարակած Օժանդակ-կութեան կանոնադրին համեմատ, ի-րաւունք կունենան Սրբազան սա-նաթիւ, քանի՜ անձի համար որ ուզեն իրենց ստացած լրագրի ծրարին մէջ գրուելով և կէս բաժնորդացնով, այ-սինքն ամբողջ շրջանին համար 10 ֆրանկով կամ ամսական 1 ֆրանկ կարելի է նաև Օժանդակի նշանակած բաժնորդի հասցէին ուղղակի զրկել թերթը, 1 1/2 ֆր. (2 1/2 տլր.) բաժ-նորդացնով:

Մ. ՓՈԹՈՒԳԱԼԵԱՆ ԶԻՆՏԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	Ֆր. անգլ.
Ս. Հայ գլխագրութիւնը մը	40
Բ. — Է. (Սպասած)	
Բ. Թիւրքիայի Հայերն եւ իրենց զրացիներ (Գրեց Մ. Աւետիսեան)	50
Թ. «Այսինքն» յուշարար (Ս. տարի)	1,40
Ժ. Վրէժ	20
Ժ. Թամա Բացարիս	20
Ժ. Նուրիկ Մ. Փոքրագա-լեան գրած ստանաւոր-ներն	15
Ժ. Մարտիկար հայրենակ. (Պոլսեցիների Բեղադո-րութեան ծագման պատ-մութիւնը)	1,40
Ժ. Մ. Վաղրէք	20
Մարտիկար գրուած զրկուած փոստի ծախ-քը կը վճարուի հրատարակողին:	

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ալամօթ է, պարոններ. — Նամակ Անգլիա (Լոնտոն). — Ուստաւորներ. — Հայերի կոտորածներ. — Ուստե-թիւրք պատերազմը եւ Հայերը. — Պեր-լինի պարսկական դեսպան հայազգի խան Մասէնեանը պաշտօնանկ. — Տեղական. — Ազգ. — Նամակներ Յունաստանէն (Սալոնիկ). — Յոյների կոտորած Թիւրքիայի մէջ. — Բնդհարուներ Յոյների եւ Պուլ-կարների միջեւ. — Սերպ որբեր Մար-սէյլ քերտած. — Ville-de-la-Ciotat շո-գեմաւը քնկղմած. — Թիւրքական լու-րեր. — Տարսանէլ. — Պատերազմական լուրեր. — Ծանուցումներ:

ԱՆՔԱՄՈՒԹ ԵՒ ՊԱՐՈՆՆԵՐ

(Շար. 21րդ Թուէն եւ վերջ)

Այդ միջոցին՝ Մարտիկար գտնուող և իրենց ազգի համար ալ մտածող Հայ երիտասարդներէն մեծ մաս մը միանալով ընկերութիւն մը կազմե-ցին Մարտիկար Հայ Երիտասարդաց Սրբ-թիւն անունով և հանրօգուտ ձեռ-նարկներ իրենց նպատակ ունենալով, Միութիւնը, ի միջի այլոց, ձեռ-նարկեց նաև կազմուի Հայ կամա-ւորներին նպատակը գործին և Արմենիայի ԼԱ 6րդ թմին մէջ ալ հրատարակուեցաւ 1915 սեպտ. 3 ամսաթիւ իր սրտառու իջը որ ար-ձագանգ գտնելով զանազան կազմերէ գործը սկսաւ շարունակուիլ և յու-սով ենք որ Միութիւնը անվհատ պիտի շարունակէ մինչև ներկայ պա-տերազմին վերջը:

Բայց Շահամեան կիւլէսէրեան խառնակիչ և պատակաւի սպիտակ նո-րէն սկսաւ եւ զայ և տեսնելով որ կանոնադրուած կազմակերպուած մարմին մը սկսած է ընել այն ինչ որ իրենք անխառնապէս ընել կուզէին, կը սկսին Հ. Ե. Միութեան գոր-ծին դէմ ալ հակառակել, անոնց մէջ ալ պատակաւորութիւններ ձգելու աշխա-տիլ և շարախօսել հասարակութեան մէջ: Շահամեան իր հակառակաւ-րութեան գերին և ինքնազուլի գործելու փափաքին՝ գէթ առ երե-ւոյթ կանոնադրուած կերպարանք մը տալու համար իրար կանչելի, մի-քանի շափաղանց միամիտ և գործին լուրջօրով անտեղեկ մարդեր կը

հաւաքէ իրեն շուրջ և իրենք ալ կերեն հանգանակիչ մարմին մը կը կազմեն, կազմուի Հայ կամաւորնե-րին նպատակ նախկին կոմիտէի անուն իրենց վրայ առնելով, առանց սե-րտ իսկ փոխելու:

Շահամեան և կիւլէսէրեան, ոչ խորային միամտութեամբ իրենց հետեւող մէկն ալ միասին առած, ի-րենց նոր կոմիտէի կազմութիւնը ծանուցանող գրութիւն մը բերին ինչ որ հրատարակուած Արմենիայի մէջ, Միութեան իրենց խնդիրքը, յայ-տարարելով թէ մենք չենք կրնար Արմենիան գործիք դարձնել այն խառնակիչ և պատակաւի սպիտակ-րած ման որ ինչպէս և կազմուի Հայ կամաւորներուն նպատակ կոմիտէ ի-րած ման պատճառ գործաւ, այժմ ալ երբ կը ջանայ Հ. Ե. Միութեան դէմ հակառակութիւններ ստեղծել, մեր փորձութիւն հայ գաղութին մէջ անտեղի պատակաւորութիւն և ինչու միութիւններ յառաջ բերելով, թէ ամօթ է այսպիսի վարմունք մը, մանաւանդ մեր ազգային ներկայ տաղանդաւի փրկակին մէջ և այլն, Պարոնները սպառնացին ինչ որ գէ-տ գրել հակառակորդ թերթերին մէջ, բայց կերելի թէ չեն կրցել ձեռք առնել հայ թերթ մը, նոյն իսկ ինչ հակառակորդ հանդիսացածներին մէջ, որ յանձն առնէր հրատարա-կել իրենց յայտնի ստեղծել և զըր-պարտութիւնները (պէտք է յատ-կապէս արձանագրել այս կէտը ի պատիւ հայ մամուլին եթէ Շահա-մեան և կիւլէսէրեան իրենց սպառ-նացած դիմումն ըրած ու չեն յա-ջողուի) և հիմա երբ առանձին թը-ռուցիկով մը հրատարակել վրայ, ժայթքեր են իրենց մաղձը ինչ որ գէ-տ:

Այդ թուցիկի ամէն մէկ տողը ստույգ է արդէն և չենք կարող ալ երկարարանել, մէկիկ մէկիկ հեր-քելու համար իրենց գրածները: Այն ստորագրուած վրան բաց բաներ են իրենց ստեղծել որ երբեք հային ան-գամ ծիծաղը կը շարժեն իրենց վը-րայ, փորձութեան կը հակառակի եղբեր կամաւորներին ի նպատակ սե-ձեռնարկի վերսկսման: Արդե՞ք ի-րենց թուցիկը զրկել են բնա-

Արմենիա չկարողացողներին միայն որ կը յանգչին այսպիսի բան մը գրելու:

Սոյդ կոմիտէ կոչուած մարմինը ոչ չափ թող գաղափար մ'առնի եղբեր հայ մամուլի և մամուլաւորացէս Արմենիայի գործունէութեան վրայ որ իր կարծիքով, Արմենիա լրագրին բաժնորդացիութիւն ունենալը և ժողովրդին մէջ տարածուելու համար իր փափաքն ու ջանքը կը նսեմա-ցունեն եղբեր Արմենիայի գործու-նէութիւնը և փորձութեան անս-նական գործ կը դարձանեն եղբեր ճիշդ այնպէս ինչպէս Շահամեան իր խառնութի մէջ կը ծախէ հաւ-կիթները և իբր թէ իր կազմած կո-միտէի գործը է եղբեր միայն ազգա-յին գործունէութիւն: Այլ ամէնք, պարոններ, այդ հինցած մասաւրբը կրկնելէ, որոնց արմէքը շատանց ի վեր ճանչցուած է ամէնքէն ալ: Հի-մա ամէնքն ալ հասկցած են անոնց փորձի ջարդ որոնք կատարած կը լար-ձակին Արմենիայի վրայ և կաշխատին որ այսպիսի անկողմնակալ թերթ մը շատարածուի հայ ժողովրդին մէջ որպէս զի իրենց մեղադրելի գոր-ծեր յայտարարող ձայն մը պակաս լինի:

Արմենիայի և իր խմբագրի հանրօ-գուտ գործունէութիւնը յորհրդանիշն ստիպող զնախադասած է արդէն Հայ ազգէն և այսպիսի սպառնալից գրութիւններով չէ որ պիտի ճանչ-ցուի այն: Սակայն Հայազգի Հ. Ե. կաթա-ղիկաւ և կ'ապրի Ս. Պարտիարքն սկսած, Հայ ազգի երեք հաստած-ներ լարչական մարմինները, զա-նազան գաղափարներ իւր կուտակ-ցութիւններ իրենց անխառնապէս իր ներկայութեամբ յորհրդանիշ հանգէ-սին զնախադասող Արմենիայի և իր խմբագրի գործունէութիւնը իբրև հանրօգուտ գործունէութիւն մը: Դուք իսկ, պ. պ. Շահամեան և կիւլէսէրեան, այն ստեղծ կը ձայ-նակցէիք այդ ընդհանուր զնախա-ման, որ բնին հանրային կարծիքի ազդեցութեան տակ էր որ կը կեղ-ծաւորէիք, կը շարժարթէիք այն ստեղծ. չեմ գիտեր թէ հիմա է որ

ձեր գիտակցութեան ու խղճին հա-
կառակ կը խօսիք թէ այն ատեն:

Երկու խօսք ալ Հ. Յ. Գաշնակ-
ցութեան համար այս ամօթով:

Որովհետեւ Տ.Տ. Շահլաւանի և
Կիւլէսէրեան անդամ եղած են Գաշ-
նակցութեան Մարտէլի կամիտէին,
Գաշնակցութեան հակառակորդներէն
սմանք զգաշնակցականութեան կա-
զմին վերադարձը և Կովկասի Հայ կա-
մաւորներուն նպաստող կոմիտէին
մէջ այդ երկու պարսններին խառնա-
կիչ վարմունքը և այժմ ալ Արմէնիա-
ին ու անոր խմբադրին զէմ իրենց
յարձակողական զիրքը. ու այս ատ-
թով կը գաշեն թէ ահա ինչպէս կը
վարուին Գաշնակցականները:

Պարտք կը համարիմ յայտարարել
որ այդ երկու պարսններին տիրա-
ռիթ վարմունքը կը վերաբերի ի-
րենց անձնականին և ոչ Գաշնակ-
ցութեան: Կովկասի Հայ կամաւոր-
ներին նպաստող մեր կամիտէի մէջ
ուրիշներ ալ կային զգաշնակցական
որոնք ստատիկ կը մեղադրէին յի-
շեալ երկուքին վարմունքը: Արդէն
այդպիսի անձեր եղած են զլիսասր
պատճառ Գաշնակցութեան ալ շատ
բամբաստելուն. իրենք իրենց լա-
զործունէսութեամբ փայլելու ապի-
կար, զգաշնակցականի պիտակ կա-
նեն իրենց վրայ որ բոն մը երեւ-
ւին և այդպէս պատճառ կը դառ-
նան որ ժողովրդէն մաս մը Գաշ-
նակցութիւնը կը մեղադրէ ատանց
զործերին համար: Արդէն Շահլա-
ւան և Կիւլէսէրեան վերջերս տեւ-
զիս Գաշնակցական խումբին քայ-
քայման ալ պատճառ դարձած են ի-
րենց խառնակիչ և պատակաւի վար-
մունքով. մեծամասնութիւնը, որի
մէջ կը գտնուին իրենց զարգացու-
մով և անձնասիրական զգացումնե-
րով յիշեալ զոյգէն շատ բարձր թէկ
համեստ բնուորութեան տէր և ոչ
պոռոտախոս անձեր, զոլուած ու բո-
ղոքած են ատանց վնասակար վար-
մունքին դէմ:

Մենք կը վերջացնենք Շահլա-
ւանի կազմած կամիտէի թափուցիկին
մեր այս պատասխանը որ մեր վեր-
ջին խօսքը կը լինի. մանաւանդ որ
այդ կամիտէն մեզ դէմ հանած թը-
ռուցիկներն ու իր շրջաբերականներ
մեզ չլրկեր և ոչ իսկ մեզ հետ մօ-
տիկ յարաբերութեան մէջ գտնուող
ներին, այլ հեռուէն պէտք է իմա-
նանք եթէ պատահապէս մեզ հա-
ղորդող գտնուի: Մենք այս ալ գրե-
ցինք ոչ թէ իրենց համար, ոչ ալ
Մարտէլի գտնուող խեղհաս և ան-
կողմնակալ Հայերին համար որոնց
արդէն ծանօթ է ատանց վարմուն-
քը, այլ հեռաբնակ Հայերին համար:
Կը կարծենք որ մեր այս փաստա-
ւոր տեղեկութիւններ կարգալէ յե-
տոյ, զլիսին մէջ մանանելի հատի
չտի անգամ ուղեղ ունեցողը պիտի
կրնայ դատել ու վճռել իսկ ապա-
ռած քաղերին վրայ սերմ ցանկու-
տելորդ աշխատանքով չենք ուզեր
զրադիլ մենք. մանաւանդ երբ Տա-

րսէն մինչև Արարատ մեր թշուառ
հայրենակիցներին հանդիմանքն ու հե-
կեկանքը աղէխարչ կը յուզեն ու
կը վրդովեն ամէն Հայեր, մենք ոչ
սիրտ կունենանք և ոչ տրամադրու-
թիւն այդպիսի պճուղկան անձերի
խառնակութեան ու պառակտումի
գործերովը զբաղելու մեր թերթի
մէջ:

Իրենց ուղղուած մեր վերջին
խօսքը այս կը լինի արեւմտ. Մէ-
տմէն է, պարսններ, զգածուեցէ՛ք
և ամէնէն փոքր գործերն անգամ
ձեր կիրքերին մի՛ ծառայեցնէ՛ք:
Թողէ՛ք պատակաւի ոգին և ազգա-
յին համերաշխութեան օրինակ տուէ՛ք
Յրանաւէն ուր կը բնակիք:

Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

ՆԱՄՍԱԿ ԱՆԳԼԻԱԼԵՆ

Լոնտոն, 27 նոյ. 1915

(Շար. 21րդ Թուէն եւ վերջ)

Նկատուցութեան արժանի է նախ
որ այս կարեւոր տեսութիւնը ֆան-
թըրպէրիի Արքեպիսկոպոսէն ստա-
ցած նամակի թուականէն երեք որ
վերջը յայտնաւորու է երկրորդ որ
Arnold Toynbee զբարկին մէջ սեպ-
տեմբեր 1ի Արմէնիային մէջ հրա-
տարակած յօդուածէն երեք անգամ
քաղածք եղած է յիշելով ներկայ
նամակագրին և Արմէնիա թերթին
անունները, ցոյց տալու համար
Անգլիոյ հասարակութեան թէ արը-
ւած տեղեկութիւնները անաչառ և
ճշգրիտ են և վստահութեան ար-
ժանի:

Իսկ ուր որ Լոնտոնի մեծ թերթե-
րը Լորտ Պրայսին մի նամակ հրա-
տարակցին և անոր հետ միասին
Հայոց վրայ գործածած խժգո-
թեանց, անգլիականութեան և կատաղի
մոլեռանդութեան մասին արեւելքէն
արեւմուտքէն ստացուած բաւական
ընդարձակ և յոյժ սրտակոտոր տե-
ղեկագիրք մը, Հոս կը գնեմ Լորտ
Պրայսին Անգլիոյ մեծ թերթերու
խմբագիրներուն գրած նամակին
թարգմանութիւնը և կաւեցընեմ
թէ որչափ որ մեզի Հայոցն այս դը-
ժընդակ եղելութիւններու պատճառ-
թիւնն ընելը յոյժ անախորժ է, սա-
կայն և այնպէս Անգլիոյ ժողովուրդը
և ամբողջ քաղաքակրթեալ աշխարհը
կուզէ իմանալ թիւրք կառավարու-
թեան և իւր արբանեակներն եղող
սրբիկայներու բոլոր արարքը, և լը-
սածներն ալ աւելի ևս տարածել
կը փափաքին որպէսզի մարդկու-
թիւնը և քաղաքակրթութիւնը
թուրքիոյ վրայ Աստուծոյ կամքը
կատարեն:

Հայերու դէմ խժգոնութիւններ
Պարսն,

Անցեալ շաբաթ զբքոյլ մը հրա-
տարակուեցաւ որ Հայոց վրայ գործ-
ւած խժգոնութեանց մասին զանա-
զան անձանց և նաև իմ ձեռքս հա-
սած տեղեկութիւնները ի լոյս կրն-
ծայէ: Այդ գրքոյկի հրատարակու-
լէն յետոյ, ինծի նոր վկայութիւն.

Ներ հասան սրտնք (եթէ կարելի է
ըսել) իրենց զարհուրեցիկութեամբ
արդէն հրատարակուածները կը գե-
րազանցեն: Ստորե կը գնեմ անոնց-
մէ մի քանի քաղաքացիներ, վասնզի
կզգամ թէ պէտք է որ այդպիսի
ոճրագործութիւնները կարելի եղա-
ծին չափ յայնածաւալ կերպով հրա-
պարակ հանդիմ. նաև կզգամ թէ
ատով միւս ազգերու և ժողովուրդ-
ներու զթաթիւնը զէպի թշուառ
պատուարեալները աւելի քան եր-
բէք պիտի շարժի երբ իրացուի թէ
այս պատուարեալներու բարեկամնե-
րը ու հայրենակիցները ինչեք կրած
են:

Յետագայ յայտնութիւնները պի-
տի ընդարձակեն տարազրութեանց
տիրալի պատմութիւնը որով հիւսի-
սային և արեւելեան Անատոլիոյ Հա-
յերը զիւրիւն անգլիականութեամբ մը
մահաւան գիրք մը պատճառ են: Այս-
պիսի պարագաներու մէջ ամենա-
հարկաւոր է վկայներու ինքնութիւ-
նը ծածկել. բայց կրնամ ըսել թէ
այս վկայութիւններու առաջին մասը
Միացեալ Նահանգաց Հետազոտու-
թեան Յանձնաժողովին կողմէ հա-
ղորդուած է. Յանձնաժողով մը որու
մէջ կան ամենաբարձր հեղինակու-
թիւն անեցող անձնաւորութիւններ
և թէ այս վկայութիւնները իրենց
կուզան այնպիսի տղիւրներէ որոնց
վրայ կատարեալ վստահութիւն ու-
նին:

Վկայութիւններու երկրորդ մասը
որ կը զրկուի թիֆլիզ գտնուող մի
հայ պարսնէ կուզայ որ ստացած է
զանոնք հան ապաստանողներէ ու-
րոնք փախած են այն սահմաններէն
ուր նկարագրուած զէպքերը տեղի
ունեցած են: Վանայ, Մուշի և Սա-
սունի սահմաններուն մէջ զոռնող
գեղացիներու և լեռնցիներու կրած
չարչարանքները, ըստ երևոյթին, ա-
ւելի ևս սոսկալի եղած են քան Աւա-
ջին Մասին մէջ խաղաղութէր քա-
ղաքացիներու կրած չարչարանք-
ները:

Ամեն մէկ նոր պատմուած վկա-
յութիւն արդէն պատմուածին զար-
հուրանքը կաւեցնէ և կը հաստա-
տէ անոր ճշմարտութեան ահռելի
ստուգութիւնը: Այս խժգոնութիւն-
ներու պատմուածքները երևակայու-
թեան արդիւնք չեն: Անոնցմէ շա-
տեքը կերպաշառարուին կարգ մը
զուգընթաց վկայութիւններով: Անոնց
ամէնքը կը միաբանին և ամենէն
սոսկալի կերպով տրուած վկայու-
թիւնը ամենէն կատարեալն է: Դիպ-
ւածոց այժմեան վիճակին մէջ քա-
ղաքակրթեալ աշխարհը անկարող է
միջամտելու, բայց հարկ է որ այս
աննկարագրելի ոճիւրները մշտապես
կերպով մեր միտքը պահենք վերջ-
նական համարատուութեան օրումն
համար:

(Հասցէ) նոյ. 26

BRYCE (ՊՐԱՅՍ)

Հոս վերջանալով նամակը, անոր
կը յաջորդէ երկու կտոր խժգոն-

թեանց քաղաքացիութեան թուրքիոյ
Սոյթներին կարգաշնչու է...

Կ. ՅԱՆՈՐԵԱՆ

ՈՒԽՏԱԻՈՐՆԵՐ

(Շար. 21րդ Թուէն եւ վերջ)

Եւ սակայն այս բոլոր տիրանայ զեր-
թիւնները միացած ներկայ ահռելի իրա-
կանութեան անգոհին և արհաւիրքին:
պէ՛տք է որ զորքն և սուզեն զմեզ մինչև
յուսահատութեան անյատակ անգոհնե-
րը: Հայը միթէ՞ առաջին անգամ կը գրա-
նուի այսպիսի աղէտի մը հանդէպ: Կար-
գացէ՛ք Բաւաստ Բիզանդը, Եղիշէն,
Ղևնդ Կրէցը, Լասարիւրացին, Թաթա-
րական արշաւանքներու պատմիչները:
Ասորի պատմագիրը ևսյն և պիտի տես-
նէք թէ Հայութեան հաստատման կաղ-
նին շատ անգամ ստաքսոց ջարդուած է,
բայց փոթորիկները լսել և հեղեղները
ցամաքելէ յետոյ դարձեալ ծիլեր և ոտներ
արձակեր և նման Մասեայ՝ բարձր ի գը-
լուի ապրեր է, մինչ իր սօքը ողորդ և
չրթակալը աւերող հեղեղները չորցնէր,
անհետացի՛ր են:

Այո՛, այս է իմ յայտ և հաւատ. ուս-
տի և պիտի բռնի յուսահատներուն, եթէ
կան. այսօր տիեզերքը փոթորկոտ ամպրոպ-
ները պիտի ցուին և գոռացող թնդա-
նօթներու փոխարէն հաշտութեան ձիթե-
նին է որ պիտի խօսի, և այն ատեն Հա-
յը պիտի ստանայ իր մարտիրոսութեան
պատկը:

Յնորք մը չէ՛ այս, բարեկամներ: Մենք
ունինք 2 միլիոնի մօտ բարգաւաճ ազգա-
կիցներ ուստ կայսրութեան մէջ և կէս
միլիոնի թիւ մը կը կազմեն արտասահ-
մանեան գաղութները, չհաշուելով տակա-
ւին Թուրքիոյ Հայութեան մնացորդները
այդ հազար սպանդանոցին այս կամ այն
անկիւնը կծկուած: Բաւ է ուրեմն որ ցը-
չափ «Արէս» կը գոռայ, կովկասեան և
արտասահմանեան հայերը սիրով, յոյսով
և հաւատով ընդառաջեն զերագոյն պա-
հանչներուն այս ճակատագրական զոյա-
մարտին՝ մինչև իր բաղձնեալ վախճանը:
Արեւմտեան պիտի բռնի ձեզ, բախտաւորնե-
րուդ, դարձուցէ՛ք ձեր աչքերը զէպի
Հայութեան Սիոնը, դուք ալ անկեղծօրէն
և խոր հաւատքով խորովուեցէ՛ք անոր սի-
րովն ու ցաւերովը: Ձեր տոհմային և ըն-
տանեկան տաքսիներով ինքնաբերական
միացու-
ցէ՛ք նաև ներկայ վճռական ճգնաժամին
մէջ պահանջուած քաղաքացիական առա-
քինութիւնները, զոհարեցէ՛ք՝ ոմն իր
զրամը, միւսն իր կեանքը իրեն կամուր:
Վերջապէս թող ձեր ամբողջ կեցուածքը
համապատասխանէ իրարայեցիներու հայ-
րենասիրական միմունջին. «Եթէ մոռա-
ցայց դեբզ, Հայաստան, մոռացի զիս
ալ իմ»։ Հուսկ ուրեմն համատարած ա-
ղէտէն վերապրող հայ մտաւորականնե-
րուն ալ՝ իրեն ժողովրդի ստաշնորդներու
պիտի բռնի. մոռացէ՛ք, ո՛հ, մոռացէ՛ք
ձեր անհատական և կուսակցական հաշիւ-
ւերը, միացուցէ՛ք ձեր ամբողջ բարոյական
ոյժը, մարգարէական խրատայանքով ջա-
նացէ՛ք վերականգնանքն շատերու խաչ-
ւած յոյսերը, բացէ՛ք և բարձրաձայն քա-
րողեցէ՛ք Արեւելի մէջ քաղաքակրթու-
թեան և քրիստոնէութեան զրօշակիւր Հա-
յութեան Ս. Կառկարանները՝ Նեղոսի,
Գանուբի, Հոնոսի, Սէնի, Թաճմի,
Միսիսիի և Գանգէսի ուղիներուն տակ
և ձեր հայրենաշունչ քնարերովը երգե-
ցէ՛ք փրկութեան օրհներգը՝ Լուսաւորչի և
Տրդատոյ, Սահակայ և Մեսրոպայ, Վար-
դանանց և Վահանանց Աստուծոյն՝ որ
Արարատի բարձունքէն կը հսկէ Հայու-
թեան ճակատագրին վրայ:

Իսկ մինչև որ հաւատութեան ծիածանը
ծագի Արարատէն զէպի Պալքաններն ու

Ներ կան որոնք կազեն ամեն կերպով աշխատել Գերմանիայ չահեւումն համար

պէս վերոյիշեալ տէրութեանց հպա-
տակներն ալ հրաման ստացած են
մեկնելու Դաշնակիցները սկսած են
ամենայն արագութեամբ Սարնիկը
ամրացնել։ Արդէն այնպէս զրոյց
կը շրջի որ Կերմանացիները շու-
տով Սարնիկի վրայ պիտի արշա-
ւեն։ Այնպէս կը կարծուի որ Սար-
նիկը պիտի ուսրահուի։

Այս բոլորի պատասխանատու-
թիւնը ի հարկէ Գաւառացի վրայ
կիսնայ որ խաբեց Դաշնակիցները։
Գաւառացի մերժեց օգնել իւր ա-
զատարարներուն։

Վերջին պահանջ կը լուսի որ
Դաշնակիցները հրամայած են որ
յոյն բանակները հեռանան Մակե-
դոնիայէն։ Դաշնակիցներ սկսած են
քաղաքին բոլորողը խրամատներ
փորել և լծողանթներ վեադել։
Մեծ սղակութիւն կայ Ֆրանսա-
կան բանակներուն մէջ։ Տխուր լու-
րերու կը սպասուի։

ՎԱՆՈՒՆԻ

ՅՈՅՆԵՐԻ ԿՈՏՈՐԱՅ ԹԻՒՐԻՍԻԱՅ ՄԷՋ

Այսօրվոյ մօտ գտնուող Մոսքովիսիայէն
բաղմաթիւ Գոյնի, որոնցմէ շատը վերա-
ւորուած են, տաղաւառներով փախեր
եկեր են յունական Միդիէն (Միտիլի)
կղզին։ Տեղական թիւրք իշխանութիւննե-
րը հրաման հանած էին զանոնք կոտորե-
լու, հետեւել միջազգային պատճառով։

Խուճը մը ապստամբած Գոյնի Մոսքո-
նիսիա արշաւած էին վրէժ առնելու հա-
մար թիւրքերէն որոնք Գոյնի սպաննած
էին։ Մէկ ժամ յետոյ, անդիլիական հակա-
դորբիւնաւ մը նշմարելով որ զօրքերի
իրարանցում մը կայ այնտեղ, մօտեցաւ
ժողկզկերին, Գոյնիը նաւին մէջ առաւ և
սկսեց խառնուրդներ ուղե-
լով առթիւն օգտուիլ, հրամայեցին Մոսքո-
նիսիայի յոյն ժողովրդին տեղափոխուիլ
երկրին ներսերը որպէս զի հաստատարին
զանոնք սպաննելով ընտելի ընեն։ Երբ
յոյն ժողովուրդը բացարձակապէս մերժեց
իւր օճախները թողուլ հեռանալ, թիւրքե-
րը սկսան զանոնք կոտորել։ Կիներն ու
տղաներն որոնք եկեղեցիներն մէջ ապաս-
տանած էին, սպաննուեցան։ Գոյնիի
Առաջնորդը յաջողեցաւ ազատուիլ միւս
փախստականներին հետ որոնք տաղաւա-
ռները մտած էին, ասոնց մեկնած ատե-
նը թիւրքերը ժողկզկերէն կրակ ըրին ա-
նոնց վրայ և շատերին վերաւորեցին։

Թիւրքերը արդէն 2.000 Մոսքովիսիայի
Գոյնի տեղական բրած և ներքին զուտու-
նները զրկելու համար ճանաչու հանած էին։
Այդ տեղականութեան բարբարոսական
գործին մասնակցած են գերման հիւպա-
տան ու գերմանացի ուրիշ պաշտօնա-
ւորներ։

ԸՆԴՀԱՐՈՒՄ

ՅՈՅՆԵՐԻ ԵՒ ՊՈՒԼԻՍԱՐԵՐԻ ՄԻՋԵՒԻ

Եպիսկոպոսի նահանգին մէջ Գորի-
ցիսի մօտ միջոցէպ մը պատահած է
պուլիար յառաջընթաց զօրքերի և
յոյն սահմանապահ զօրքերի միջև։

Պուլիար զօրքերի շնորհաւ մը յան-
կարծ յառաջացեր է, պատրուակե-
լով թէ սերպ զօրքեր կան որոնց
պէտք է հետապնդին։ Սահմանա-

պահ յոյն շնորհաւ ընդդիմացաւ ա-
տոր և ընդհարումէ մը յետոյ որ
երեք ժամ տեւեց, Պուլիարները նա-
հանջեցին ծանր կորուստներ կրե-
լով։

Յոյն կառավարութիւնը ազգա-
լարութիւններ ըրաւ Կերման և պուլ-
կար կառավարութիւններին որոնք
հաւաստեցին թէ միջազգային համար
պատասխանատու եղող պուլկար ըս-
պայն պիտի պատժուի։

ՍԵՐՊ ՈՐԲԵՐ ՄԱՐՍԷՅԻ ԲԵՐՈՒԱՅ

Երկուշաբթի օր «Շաուիա» շոգե-
նաւը Սարնիկէն Մարսէյը բերաւ 56
սերպ փախստականներ և 40 որբեր
որոնց ամէնէն պզտիկը 7 և ամէնէն
մեծը 16 տարեկան է։ Ասոնց հայրեր
և մայրեր զոհ զնացած են պատե-
րազմին։ Առաջին առաքումն է ալս-
սերպիւնը որ իշ ուրբեր պիտի բեր-
ին հետզհետէ որոնք որբերին օգնող
Ֆրանսական ընկերութիւն մը պիտի
տեղադրէ զանազան հաստատու-
թիւններէ մէջ և խնամէ, հետզհետէ
սերպ փախստականներ ալ կուգան
Ֆրանսա ապաստանելու։

VILLE-DE-LA-CIOTAT

ՇՈՂԵՆԱՐԸ ԸՆԿՂԱՄԱՅ

«Մէտափրի Մարիդիմ» ընկերութեան
«Վիյ-ալ-լա-Սիօղա» շոգենաւը որ ճա-
րնէն, Չինէն, Հնդկաստանէն, Ճիպոն-
թիւն և Բոր-Սաիաէն կուգար, զեկաւ։
24ի առաւօտ Գանաիի (Կրէտէ) շուր-
բին մէջ կը պատահէ գերմանական ընդ-
ծովային մը որ առանց ուէ ազդարարու-
թեան դորիլիւսէր կընէ զայն և մէկ ժամ
յետոյ շոգենաւը կընկղմէ։ Ոչ մէկ զօրք
կար շոգենաւին մէջ, ոչ իսկ թնդանթ մը
կամ ուէ ազդարարութեամբ։ 137 ճանրողներ
կային որոնք մէկ մասը միայն աղատուած
են, մակոյկները ծովն իջեցնելով։ աղատ-
ուած է նաեւ նաւատարներին մէկ մասը։
Իսկ փոստը որ Հնդկաստանէն և այլ տե-
ղերէն կը բերուէր, ծովամօյն եղած է
բեռնաւորուած ապրանքներին հետ մէկ-
տեղ։

ԹԻՒՐԻՍԻԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

Կ.պօլսէն զեկաւ։ 21ին տրուած
պաշտօնական հեռագիր մը կիսաշնչե-
ր խառնէ՛օյի վառօդարանը այրուեր,
5 զօրք և 10 քաղաքացիներ մեռեր
և շատ մը քաղաքացիներ (civil)
վիրաւորուեր են։

Իսկ փարիզէն զեկաւ։ 26ին տեղիւ
Radical օրութիւններն տրուած հե-
ռագիր մը կը հաղորդէ հետեւեալը։

«Հիւզ օր կալ որ զաշնակից օղա-
նաւ մը ուսրահուեց Ռահիլիւրի մէջ
Հաւքէօյի մօտ գտնուող Սիւրքէի-
տէրէի ապամոթիւրքի գործարանը,
Հրդհհը բռնկեցաւ արագութեամբ։
Ստիպուի պայթումներ եղան և հա-
քէօյ (խառնիւրդ) գիւղի կէսը քանդ-
ուեցաւ։ Հաղարի շափ զոհեր կը հաշ-
ուին։

Թիւրք լրագրիւնները կը շարունա-
կեն զրկել թէ կացութիւնը իրենց
համար շատ լուս է և թէ պատերազ-
մը պիտի վերջանայ անմիջապէս երբ
Պուլիարները ու Գերմանները ծովը

պիտի նետեն զաշնակիցները։ Այսու-
ամենայնիւ, թիւրք ժողովրդին վի-
ճակը շատ խեղճ է։ Բոլոր իշխանու-
թիւնները անցած են Գերմանների
ձեռքը որոնց զօրքերը կը զրուեն
կառնեն բոլոր ուսուցիչները։»

— Ուրֆաի մէջ Ամերիկացի մը,
Լէսլէյ անուն, և շատ մը ուրիշ օ-
տարազգիներ սպաննուեր են թիւր-
քերէն, Հայերը պաշտպանել ուղե-
նուն համար։

— Ֆրանսական յաճանաւ մը ուր
բաղմոթեր և բողոքողներ քարոքանդ-
ըրեր է ազգամոթեւոր շինող գերմա-
նական գործարան մը Գալֆաի մէջ,
Սիւրիաի ծովեզերքը։

ՏԱՐՏԱՆԷԼ

Թիւրքերը նորեկ Գերմանացի սպանե-
րէ քաջալերուած, մի քանի անգամ յարձա-
կումներ ըրին Դաշնակիցներին Կալիպոլի
թերակղզիին մէջ զրուած մի քանի զիւր-
քերին վրայ։ Բայց ամէն անգամ ալ մեծ
կորուստներ կրելով յետ մղուեցան։ Այսու-
ամենայնիւ, Դաշնակիցներն այժմ Տար-
տանէի գործողութիւններին տալիւն
չափ մեծ նշանակութիւն չեն տար, դէպքե-
րի բերումով իրենց ուշադրութիւն աւելի
ուրիշ կողմ դարձուցած լինելով։ Սարնիկի
ամրացումը աւելի մեծ նշանակութիւն ու-
նի այժմ քան Տարտանէիէն բռնի ներս
մտնելը։ Դաշնակիցները բաւական կը հա-
մարին Տարտանէի մէջ պահպանել իրենց
զրուած զիւրքերի ազդարարական կարեւոր
մի քանի կէտերը։ Իսկ ուրիշ կէտերէն յոյն
իսկ յետ քաշել զօրքերը և զրկել ուրիշ
տեղ։

Այսպէս Անգլիացիները զատարկեցին
Կալիպոլի թերակղզիի հիւսիսային մասը,
Անգլիա։ Իրենց զօրքեր մեկնելու համար
չօգնեաւ մօտին Սիւլիաի ծովածոցին մէջ
որ Ասաֆօրդա ալ կը կողուի և Սէտտիւ-
Պազըի հրօսանդանէն 25 հազարամէդրի չափ
և Պուլալիի պարանոցէն 35 հազարամէդր
հեռուն է, արևմտեան ծովեզերքին վրայ։
Շատ փափուկ գործողութիւն մ'էր այդ որ
Անգլիացիները զիւրութեամբ և անփառնգ
կատարած են, այնպէս ճարտար կերպով
որ թիւրքերը չէին իմացած։ Այդ կար-
գազրութիւնը զօրավար Մօնրօ երկար
տանէն ի վեր տառաջարկած էր անգլիական
կառավարութեան և Լորտ Քիչնէր ան-
ձամբ Տարտանէի այցելած միջոցին իր
հաւանութիւն տուած էր Մօնրօի ծրա-
զրին։

ՊԱՏԵՐԱՅ ՄԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գերմանացիների յարձակումը
Իրիկա Տվինսքի ճակատին վրայ կա-
տարեալ ձախողութիւն մ'եղաւ ի-
րենց համար։ Ռուսերի ուժգին հա-
կալարձակումին աւջիկ մարտաշախտ
Հինաէնպուրկ ստիպուեցաւ յետ քա-
շել իր զօրքերը։ Գերմանական 5
զօրավաժիներ նահանջեցին դէպի
Դիւքէօն որին ամէն օր աւելի կը
մօտենան Ռուսերը։

Արդէն 2 ամսէն աւելի է որ Գեր-
մանացիները ոչ միայն չեն կարող
յառաջանալ Ռուսիայի մէջ, այլ հե-
տը հետէ կը նահանջեն։

Ֆրանսացիներն այս միջոցին զգա-
լի յառաջդիմութիւններ կընեն վօժի
(Ալգաս) մէջ, Գիկոն։ 21ի յարձա-

կումով ընդարձակեցին իրենց դիր-
քերը Հարգմանովիլէրքօքի զառի-
վայրերին վրայ և 1,300էն աւելի
Գերմանացիներ գերի բռնեցին որոնց
մէջ կան շատ մը սպայներ։ Այդ
տեղերը վերստանալու համար Գեր-
մանացիների հակադարձակումներն
անօգուտ եղան։

— Ֆրանսական բանակին ընդհա-
նուր հրամանատար զօրավար Գաս-
դէնօ գնաց Սարնիկ, անձամբ աչքէ
անցուց Ֆրանսական բանակի կա-
ցութիւնը և տեղին զիւրքերը, իր
զոհուեալութիւն յայտնեց զօրավար
Սարայի ըրած կարգադրութիւննե-
րին համար, Աթէնք գնաց տեսի-
ցեցաւ Կոստանդիանոս թագաւորին
հետ և զեկաւ։ 27ին Գաւառացիներէն
մեկնեցաւ Ֆրանսա վերադառնալու
համար։ Աթէնքի փողոցներին մէջ
յոյն ժողովուրդը ուղեւորուած ջերմ
ընդունելով թիւն մ'ըրաւ Ֆրանսա-
կան զօրավարների ընդհանուր հրա-
մանատարին։

ԾԱՆՈԹՈՒՄՆԵՐ

ԾԱՆՈԹ ԳԻՐԲԵՐ

Հ. Ս. Երեմեան. ՓԱՌԱՆՁԵԼՈՒ. Ան-
յուշ բերդին անտարաւք։ Պատկերներ եւ
յուշեր հայրենի անցեալէն։ Պատմական
ողբերգութիւն մէկ արարուածով։ 0,55
(0,60),

Հ. Սիմեոն Երեմեան. ԿԱՅԼԱՅԻՆԵՐ.
(34 վիպակներ, Հ. Ս. Երեմեանի բանաս-
տեղծական հրապարակ ռոմով գրուած, իր
հայցեանախրական տաք Հիւսովոգեւորուած
եւ մեծ մասամբ իսկական կեանքէ առն-
ւած դէպքերով նկարագրուած)։ 1,40
(1,70),

Է. տէ Ամիլիա. — ՍԻՐՏ. Գիւրք տը-
ղայոց համար։

(Թէեւ հեղինակը «տղայոց համար»
պատրաստուած կը ներկայացնէ իր այս
գիրքը, բայց ամէն հասակի անձեր ալ
որոնք գիտեն զգալ, սիրտ ունին եւ կա-
րեւորութիւն կուտան սրտի մշակութեան
գործին, մեծ հաճաքով պիտի կարգան
այս գիրքը որ շատ մը լեզուների թարգ-
մանուած լինելէ զատ՝ 2 անգամ ալ
գանազան անձերէ հայերէնի թարգման-
ւելով տպագրուած է (մէկը թիւիլիս եւ
միւսը Կ.պօլսի) եւ երրորդ անգամ ըսյս
կը տեսնէ այժմ վիենտի մէջ աւելի կա-
տարեալգործուած թարգմանութեամբ մը
եւ բազմաթիւ պատկերներով զարդար-
ւած։ Խառնեցին բնագիրը 699 անգամ
տպագրութեան արժանացած է ցարդէ)։
3,30. եւ 30 մսլ. (3,60)։ Ընտիր թղթի
վրայ 4,50 (5 ֆր.)։

Հ. Ա. Գոնտաքեան. — ԲԱՌԻՐԻ
ԳԱՂՂ. — ՀԱՅ. ՎԵՆԵՐԻԱ Ս. Ղազար.
914. Գին 1 ֆր. 10 (1,20)։

(Գրական փառաբեր բառարան մ'է 710
երաներէ բաղկացած, ածանցական և ֆրան-
սերէն գրեթէ բոլոր գործածական բառե-
րը պարունակող. վերջը գրուած է նաեւ
անկանոն բայերի խոնարհումը)։

ՏԵՕՐԷ — ՄԵՐԱԿԻ

Մ ՓԱՐՔՈՒՄ ԳԱՆԾԱՆ

Ս ԱՐՍԷՅԷ

Հայերէն Տպարար Մ. Փարքուպեան
Le Gérant: François CARRIERE.
Marseille. — Imprimerie du Midi